

THE PRINCIPLES OF INTENDING MASTERS OF FOREIGN LANGUAGES SSIONAL TRAINING TO THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMMUNICATIVE COMPETENCE OF STUDENTS – FOREIGN LANGUAGE PHILOLOGISTS AT PEDAGOGICAL UNIVERSITIES

The article deals with the educational principles of intending masters of foreign languages professional training in the formation of professional foreign language communicative competence of students – foreign language philologists at pedagogic universities. Following these principles is the essential condition for improving the effectiveness of this training.

Key words: intending master student, professional foreign language communicative competence, teaching principles.

УДК: 378

О. М. Перунок, С. В. Ігнатенко

УМОВИ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ БУДІВЕЛЬНОГО ПРОФІЛЮ

В статті виконано теоретичний аналіз змісту поняття «фахова компетентність» та розглянуто педагогічні умови, які повинні виконуватися у навчально-виховному процесі, для формування фахової компетентності майбутнього інженера-педагога.

Ключові слова: фах, навчання, компетентність, знання, фахова компетентність, професійна підготовка, самореалізація.

Постановка проблеми. Зі змінами становлення наукових шкіл і науки, як галузі в цілому, процесу реформування освітніх систем в Україні відбуваються передбачені зміни в навчально-виховному процесі під час фахової підготовки молодих фахово компетентних робітничих кадрів. Ці зміни зачіпають як сам навчально-виховний процес, так і установчі документи, від освітніх стандартів до змісту, форм і методів навчання. Виходячи з цього, необхідним стає пошук у навчальній та виховній діяльності студентів новітніх підходів щодо всебічного розвитку особистості, як головного суб'єкта у педагогічному процесі при підготовці інженерно-педагогічних кадрів. Пріоритетним і визначним завданням, що стоїть перед науковцями, є виховання та підготовка особистості яка має володіти мистецтвом пізнання, навичками професійного спілкування і креативного, творчого мислення, чіткої організації інтелектуальної та фізичної праці студента, зацікавленістю до творчого використання набутих професійних знань, принципами життя за законом моралі, та здатністю до самовдосконалення, самореалізації під час безпосередньої професійної діяльності.

Саме в умовах інтеграції України, що супроводжується диференціацією наук у світовий освітній простір і поетапного вдосконалення національної системи освіти, увага науковців та педагогів-практиків в значній мірі приділяється одній з багатьох проблем, формуванню фахової компетентності майбутнього педагога. Значною мірою це стосується підготовки компетентних робітничих кадрів за допомогою вищої та професійно-технічної освіти, адже їх компетентність та якості особистості, що формуються в умовах навчально-виховного процесу, зокрема динамізм, творче мислення, креативність, самостійність та конструктивність, стимулюватимуть надалі становлення якостей особистості, які є аналогічними у студентів і є підґрунтям ступеневого навчання в подальшому.

Актуальність дослідження даної проблеми обумовлена потребою суспільства у конкурентоспроможних фахівцях, компетентних виконувати свої професійні обов'язки на високому науково-педагогічному рівні та потребою особистості у фаховій самореалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових праць, дає підстави зазначити, що дослідження проблеми фахової підготовки майбутніх інженерів-педагогів обумовлені потребою вивчення:

– професіоналізації педагогів-інженерів у межах фахової діяльності (В. Шадриков,

Ю. Забродін, Б. Ломов, О. Леонтьєв, О. Конопкін та ін.);

– концепцій фахового становлення та професійного розвитку особистості в межах особистісно-розвиваючого навчання (Б. Федоришин, Г. Балл, А. Маркова, Л. Мітіна, Є. Климов та ін.) та закономірностей розвитку особистості на етапах її фахового становлення (Т. Ясюкова, Н. Кузьміна, А. Ситников, В. Семиченко, А. Деркач та ін.);

– особливостей самовдосконалення, самонавчання та саморозвитку особистості в процесі професійної підготовки й фахової діяльності (А. Реан, О. Бодальов, Л. Ожигова, Л. Мітіна).

Аспекти компетентнісного підходу, які є визначальними з точки зору нашого дослідження, описані в наукових працях вітчизняних і російських (Н. Бібік, С. Архипова, О. Пометун, Н. Лобанова, С. Калашнікова, О. Овчарук, Н. Протасова, І. Зимняя та ін.), а також закордонних науковців (Д. Кур, Д. МакКлелланд, Е. Кліме, Д. Равен, Х. Мендель та ін.).

А. Орлов у теорії та практиці фахової діяльності педагога виділяє такі головні компоненти, які включає в себе професійно-педагогічна компетентність: систему психолого-педагогічних знань, етичні установки, а також систему знань по предмету який викладається, загальну ерудицію і творчий підхід до вирішення проблем, особистісно-професійні якості [2, с. 12].

На основі дослідження та аналізу наукових праць і джерел психолого-педагогічної та методичної літератури, вивчення практичного досвіду роботи науково-педагогічних працівників, вимог до їх фахової майстерності та професіоналізму, сформулюємо оптимально адаптоване визначення поняття «фахова компетентність педагога-інженера». Фахова компетентність педагога-інженера – це об'єднані та згруповані властивості особистості, яка володіє комплексом професійно визначальних для педагога якостей, має високий рівень науково-теоретичної та практичної підготовки до самостійної творчої науково-педагогічної діяльності, ефективної взаємодії зі студентами в процесі педагогічної роботи, що носить характер співпраці на основі використання та впровадження сучасних технологій навчання для досягнення високих результатів навчальної діяльності.

Формулювання цілей статті. Однією з найбільш важливих актуальних проблем на даному етапі розвитку науки, що потребують дослідження в педагогічній галузі є формування фахової компетентності інженерів-педагогів під час професійної підготовки у навчальному процесі.

Основним завданням під час написання статті є проведення теоретичного аналізу та узагальнення досліджень науковців теоретиків, які розкривають особливості змісту у процесі формування фахової компетентності під час навчання, визначення його шляхів у плані підготовки інженера-педагога.

Виклад основного матеріалу. У контексті нашого дослідження важливого значення набуває проблема визначення професійних можливостей ціленаправленого впливу на професійний саморозвиток особистості під час навчання в роки студентства. Безпосередньо в цей період основною діяльністю є навчально-професійна, яка стає підґрунтям для розвитку особистості. Як стверджував Л. Виготський – розвиток особистості відбувається в процесі навчання та веде його за собою. Учіння є головною діяльністю, а сама особистість, розвивається в процесі діяльності. Саме освіта є важливою складовою у житті людини і допомагає адаптуватися до професійної діяльності, адаптуватися в соціумі. Адже її мета, це підготовка особистості до життя та праці, до розвитку обізнаності людини в різних сферах життя й науки.

Визначальною сутністю науковців та тих, хто займається наукою, як вважав один з видатних педагогів минулого, В. Вернадський, є віра в науку у поєднанні з енергією наукової думки, яка є самостійною. Важливим чинником підвищення ефективності показників навчальної діяльності вчений вважав живу силу слова педагога. «Нема нічого, – стверджував він, – що сильніше живого, вільного слова людини, яка вірить всією душею саме в те, що говорить, яка хоче, щоб всі ті, хто слухає її, вірили у те, у що вірить вона, бажали саме того, чого вона бажає та знали те, що вона сама знає» [5, с. 211].

Високо цінував В. Вернадський таких педагогів, які були обдаровані даром живого слова, співчуттям, духовною енергією, здатністю зацікавлювати та мотивувати слухачів, цілеспрямовувати їх на все добре, чесне і порядне. Такі люди, як ще їх називають «педагоги від

Бога» народжуються не часто, та саме вони так необхідні у навчальних установах для розвитку інтелектуального життя кожного з нас, «де сходяться сотні, тисячі людей, які потім розійдуться у всі кінці нашої землі і будуть там працювати в ім'я того, що навчилися, знайшли в процесі здобуття освіти» [5, с. 213].

Коли ми говоримо про навчання, то розуміємо під даним визначенням, що «навчання - це двостороння організована діяльність, яка спрямована на усвідомлення та засвоєння навчального матеріалу в максимальному обсязі та подальше застосування цих знань, сформованих умінь та навичок під час практичної діяльності. Цілеспрямований процес засвоєння і передачі знань, практичних умінь та навичок і способів навчально-пізнавальної діяльності особистості [2, с. 47]». Виходячи з цього одним з найважливіших і головних завдань навчання є не лише одержання студентами теоретичних знань, які є готовими, а й формування здібностей і умінь самостійного набуття цих знань у процесі навчальної і професійної діяльності впродовж всього життя. Адже саме сучасних умовах сьогодення роботодавці потребують фахівця, який є компетентним не тільки в тій галузі професійної діяльності яку він здобув, а й здатного до саморозвитку, самонавчання, соціальної взаємодії з людьми, особистісного зростання.

Визначення терміну «знання» дає нам Національна рамка кваліфікацій, а саме: «Знання – це осмислена та засвоєна навчальна інформація, що є основою для його усвідомленої та ціленаправленої діяльності» [6].

Із вищевикладеного актуальним постає питання про таке поняття як «компетентність». Більшість науковців які досліджували поняття «компетентність» розглядають її як дослідну категорію, не як набір теоретично засвоєних знань та практично набутих умінь і здібностей, а саме як здатність чи готовність особистості мобілізувати всі власні ресурси під час виконання професійних обов'язків (систему теоретичних знань, практичних умінь і навичок, здібностей та особистісних рис) для ефективного самостійного виконання завдань, відповідно до конкретної ситуації. Саме відповідно до поставлених цілей і умов у яких відбувається організаційний процес, характеризує особистість працівника як суб'єкт фахової діяльності, здатність її успішно самостійно виконувати свої професійні повноваження. В освіті перехід від професійно-дієвого підходу до компетентнісного, за думкою багатьох науковців теоретиків і практиків, означає переорієнтацію з самого процесу на безпосередній результат навчання в діяльнісному вимірі, а кінцевим результатом формування фахової компетентності – можливості спеціаліста відповідати сучасним запитам ринку, мати потенціал який можна використовувати для практичного розв'язання професійних та життєвих проблем, творчого пошуку свого «Я» в професійній діяльності. Адже поняття фах визначається, як рід заняття людини, трудової діяльності, яка вимагає відповідної підготовки та є основним елементом в професійній діяльності [4, с. 47].

Оцінно-світоглядна спрямованість є важливим аспектом, коли мова йде про компетентність та її розуміння. Вона характеризує особистість як суб'єкт професійної діяльності в визначеній системі розвитку праці в суспільстві. Тут враховується здатність людини до самостійного прийняття вірних і відповідних рішень в ситуаціях які можуть скластися у процесі професійної діяльності, чіткого планування та здійснення відповідних дій для досягнення визначених цілей, здатність навчатися на власних помилках та коригувати процес при досягненні поставлених цілей [7, с. 67].

Фахову компетентність інженера-педагога можна визначити як об'єднані та взаємопов'язані якості особистості, які передбачають досконале володіння теоретико-практичними навичками, вміння використовувати їх у процесі виконання професійної діяльності, здатність креативно, творчо вирішувати проблеми, бути відповідальним за наслідки власної роботи, професійне зростання шляхом самоосвіти, саморозвитку, а також самовдосконалення.

Формування професійної компетентності інженера-педагога – є складним багаторівневим процесом «проектування» особистості педагога ПТНЗ. Створення особливих педагогічних умов у навчальному процесі надасть змогу самостійно кожному студентові побудувати власну особистісну модель удосконалення своєї професійної майстерності. Розглянемо і визначимо такі умови: збільшення кількості навчальних годин на предмети професійного спрямування; у період

навчальної діяльності проходити професійно спрямовані практики; забезпечення професійної спрямованості предметів, які не є професійно орієнтованими; наявність відповідно підготовлених, висококваліфікованих педагогічних кадрів (професорсько-викладацького складу).

Процес навчання передбачає закономірну самореалізацію особистості, а саме, професійна підготовка студентів супроводжується активізацією великої кількості психологічних механізмів які необхідні для самореалізації майбутнього фахівця на ринку праці відповідно до сучасних умов накопичення знань та інформації.

Розв'язання вказаної проблеми пов'язується з реалізацією компетентнісного підходу до навчання, тобто спрямованістю педагогічного процесу на формування ключових (базових) і предметних компетентностей фахівця, що розглядаються як інтегрована характеристика особистості. Це вимагає подолання традиційних, когнітивних орієнтирів, оновлення змісту, методів і технологій навчання, активізації внутрішніх потенційних можливостей людини. Саме компетентнісний підхід є найбільш доцільним, він забезпечує формування у студентів фахову компетентність як об'єднаний багаторівнево утворений у цілісній професійній структурі особистості інженера-педагога, що орієнтує на досягнення визначеної мети, та є показником професійно сформованих необхідних теоретичних знань, практичних умінь та навичок, якостей і практичного досвіду самостійної пошуково-дослідної роботи.

На основі проведеного теоретичного аналізу наукової літератури, розглянуто та узагальнено класифікацію основних груп компетентностей:

- соціальні – вони пов'язані з оточенням людини, життям суспільства, професійною діяльністю особистості та відображенням здатності до співпраці з іншими, мобільністю в різних проблемних ситуаціях, соціальними й громадянськими цінностями, тощо [3];
- мотиваційні компетентності відображають внутрішню мотивацію, зацікавленість та індивідуальний вибір особистості;
- функціональні компетентності пов'язані безпосередньо зі сферою знань, визначають уміння оперувати науковими знаннями.

Компетентнісний підхід в навчанні та освіті полягає у посиленні ролі інтелектуального, морального, когнітивного, комунікативного та інформаційного освітнього компонентів. Окрім того, головним завданням сучасної освіти є конкретизація і визначення основних складових компетентності, які забезпечують якість навчання в освіті. Саме тому, на думку багатьох науковців (А. Хуторський, О. Овчарук, Н. Бібік, О. Савченко, О. Пометун та ін.), необхідно переорієнтувати і змінити навчальні програми фахових дисциплін а педагогічні технології навчання на компетентнісний підхід, саме це вимагає зміни специфіки побудови освітнього процесу професійної підготовки.

Вітчизняні дослідники С. Клепко, В. Олійник, І. Єрмаков, Л. Даниленко, Я. Болюбаш вважають, що професійна компетентність педагога є однією з багатьох якостей особистості, яка має власну структуру, вона дає змогу фахівцеві ефективним способом виконувати свою діяльність, а також впливає на його саморозвиток і самовдосконалення як при підвищенні кваліфікації, так і під час самоосвітньої діяльності. У дослідженнях які виконуються сучасними дослідниками науковцями, фахова компетентність визначається як сукупна ланка інваріантних ознак фахівця: здатність до професійного самопізнання (рефлексії); оволодіння системою професійно-моральних якостей і пріоритетів (бути готовим до співпереживання, толерантність, відповідальність); вмотивоване бажання до постійного професійного самовдосконалення; здатність впорядкованого системного бачення науково-педагогічної реальності й цілеспрямованої відповідної дії в професійно-педагогічних ситуаціях; вміння знаходити творчі рішення професійно-педагогічних проблем. Тобто фахова компетентність включає певні складові. На нашу думку, проаналізувавши наукові джерела інформації, до складу фахової компетентності педагога-інженера належать: комунікативна, психологічна, методична, управлінська, самоосвітня, дидактична та інші компетентності. Кожна з цих складових фахової компетентності має ряд ознак.

Відповідно до характеристики фахової компетентності за різними джерелами інформації визначають як предметно-спеціальну сукупність якостей фахівця, який є професіоналом в своїй сфері діяльності. Л. Волошко зазначає, що «фахова компетентність – це особливо сформований

тип організації спеціально отриманих теоретичних знань, практичних умінь та навичок фахівця, який забезпечує йому можливість професійно точно приймати ефективно правильні рішення в процесі професійної діяльності. Фахова компетентність відображає сутність спеціальності, якою оволодіває студент, тому може бути визначена як концептуальна основа фахової підготовки фахівця. Вона віддзеркалює та показує рівень сформованості професійно значущих знань, практично умінь і навичок для виконання професійних обов'язків, професійну ерудицію, саме це все дозволяють успішно з точки зору професійних якостей вирішувати головні задачі професійної діяльності, такі як: евристичні, діагностичні, стереотипні та ті, які передбачаються нормативно-правовими документами освітньої діяльності» [1, с. 24].

Дослідниця І. Онищенко вказуючи під час проведення аналогії між професійною та фаховою компетентністю підготовки педагогічних кадрів досить чітко, на нашу думку, визначає та обґрунтовує основні компоненти фахової компетентності, зокрема педагог-науковець виокремлює:

1. Мотиваційний компонент – головне завдання забезпечити позитивну мотивацію педагога до виявлення і розвитку професійно-педагогічної компетентності, що проявляється в зацікавленості до педагогічної діяльності, стійкому бажанні працювати в галузі освіти, потребі у саморозвитку та самоосвіті.

2. Змістовий компонент включає такі основні елементи компетентності, як оволодіння науково-педагогічними та професійно-педагогічними знаннями (інформаційно-технологічними, загальноосвітніми, психолого-педагогічними, спеціальними, методичними, управлінськими), здатність самостійно педагогічно мислити опираючись на основі системи знань а також досвіду пізнавальної діяльності.

3. Операційно-діяльнісний елемент фахової компетентності майбутнього інженера-педагога включає операційно-діяльнісні компетентності, які є визначальними: уміння самостійно практично вирішувати головні педагогічні завдання, творчі здібності, професійний досвід, досконале володіння педагогічними технологіями навчання, фахове мислення, вміння користуватися педагогічним менеджментом.

4. Особистісний компонент професійної компетентності майбутнього педагогічного працівника представлений такими професійно важливими особистісними якостями фахівця, як доброта, любов до дітей, безкорисливість, моральна чистота, врівноваженість, толерантність, комунікабельність, активність, ініціативність, самостійність, гнучкість мислення, креативність.

5. Рефлексивний компонент професійної компетентності виконуються у рефлексивних уміннях фахівця, що дозволяють фахово, ефективно, адекватно виконувати рефлексивні процеси, реалізовувати професійні здібності, контролювати процеси самовдосконалення, самопізнання та саморозвитку [8, с. 98–100].

З огляду на це, саме дані компоненти в повному обсязі розкривають сутність та структуру фахової компетентності майбутнього інженера-педагога, а також сприяють чіткому визначенню шляхів її розвитку.

Формування фахової компетентності як результату педагогічної освіти інженера-педагога здійснюється з врахуванням умов мотиваційної сфери особистості; виховання, самовиховання та самоосвіти; диференціації та індивідуалізації навчального процесу, конкретизації змісту навчально-виховного процесу; професійно-зорієнтованого характеру навчальної діяльності; міжпредметності зв'язків; відповідності змісту і елементів навчання особистим зацікавленням та інтересам студентів; стимулювання потреб особистості у розширенні кругозору тощо. Саме це є загальноновизнаними шляхами формування компетентності, які стають основою для пошуку нових реформаторських поглядів та новаторських умов для досягнення цілей та поставленої мети в освіті.

Висновки і перспективи подальшого дослідження з напрямку. В останні роки все більшу кількість уваги приділяється зміні технологій та методик формування компетентності професіоналів, фахівців своєї справи різного профілю. Важливе місце серед таких досліджень займають наукові роботи, які розкривають перспективи освітнього середовища у навчальному процесі та сферу професійної підготовки у формуванні компетентного фахівця під час навчання.

Отже, говорячи про формування фахової компетентності майбутнього інженера-педагога

являє собою неперервний, цілісний процес, який відбувається в умовах освітнього середовища під час професійної підготовки кваліфікованих фахівців та є дієвим при виконанні наступних умов: використання комплексного підходу при проектуванні освітнього середовища, а саме, врахування змін, які відбуваються сьогодні в умовах соціального розвитку держави, у самій особистості, яка постійно розвивається та самовдосконалюється; безперервного проектування педагогічного середовища яке розвивається; системного підходу, в який включається поєднання і в той же час різноманіття взаємовпливів і взаємозв'язку навчання і виховання; постійного покращення, введення нових умов, які б давали можливість покращити систему, прибравши з неї умови, які перешкоджають її розвитку; постійного розвитку освітнього середовища, що впливає на динамічність, велику кількість педагогічних явищ та різноманіття процесів; оптимальності, яка конкретизує врахування пріоритетів під час проектування, визначення основних завдань на тому чи іншому етапах, конкретизацію на кінцевий результат – формування фахової компетентності.

Список використаних джерел

1. Волошко Л. Б. Професійна компетентність студентів як предмет психолого-педагогічного аналізу / Л. Б. Волошко // Наука і сучасність : зб. наук. пр. Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. – Том 48. – С. 22–32.
2. Віаніс-Трофименко К. Б. Підвищення професійної компетентності педагога / К. Б. Віаніс-Трофименко, Г. В. Лісовенко. – Х. : Вид. група «Основа», 2007. – 176 с.
3. Компетентність саморозвитку фахівця: педагогічні засади формування у вищій школі / О. О. Біла, Т. Р. Гуменникова, Я. В. Кічук та ін.; Наук. ред., упорядкув. Н. В. Кічук; Півден. наук. центр АПН України. Ізмаїл. держ. гуманіт. ун-т. – Ізмаїл, 2007. – 235 с.
4. Зимняя Й. А. Ключевые компетенций – новая парадигма результатов образования / Й. А. Зимняя // Высшее образование сегодня . – 2003. – № 5. – С. 34–42
5. Лещенко А. Володимир Вернадський і його просвітницько-педагогічна діяльність / А. Лещенко, М. Лещенко // АПН України, Інститут педагогіки та психології. – К. : АСМІ, 2003. – 292 с.
6. Національна рамка кваліфікацій [електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-p.
7. Маркова А. К. Психологические проблемы повышения квалификации / А. К. Маркова // Педагогика. – 1992. – № 9–10. – С. 65–67
8. Онищенко І. Модель формування фахової компетентності майбутнього вчителя початкових класів / І. Онищенко // Навчання і виховання обдарованої особистості: теорія та практика. – 2012. – № 8. – С. 94–101

А. Н. Перунок, С. В. Ігнатенко

УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ИНЖЕНЕРОВ-ПЕДАГОГОВ СТРОИТЕЛЬНОГО ПРОФИЛЯ

В статье выполнен теоретический анализ содержания понятия «профессиональная компетентность» и рассмотрены педагогические условия, которые должны выполняться в учебно-воспитательном процессе, для формирования профессиональной компетентности будущего инженера-педагога.

Ключевые слова: специальность, обучение, компетентность, знания, профессиональная компетентность, профессиональная подготовка, самореализация.

O. Perunok, S. Ihnatenko

THE WAYS OF FORMING PROFESSIONAL COMPETENCE OF ENGINEER-TEACHERS OF BUILDING SPECIALITY

The article analyzes theoretical concept of "professional competence" and considers pedagogical the conditions of forming intending engineers-teachers professional competence in the educational process.

Keywords: profession, education, competence, knowledge, professional competence, training, self-realization.